

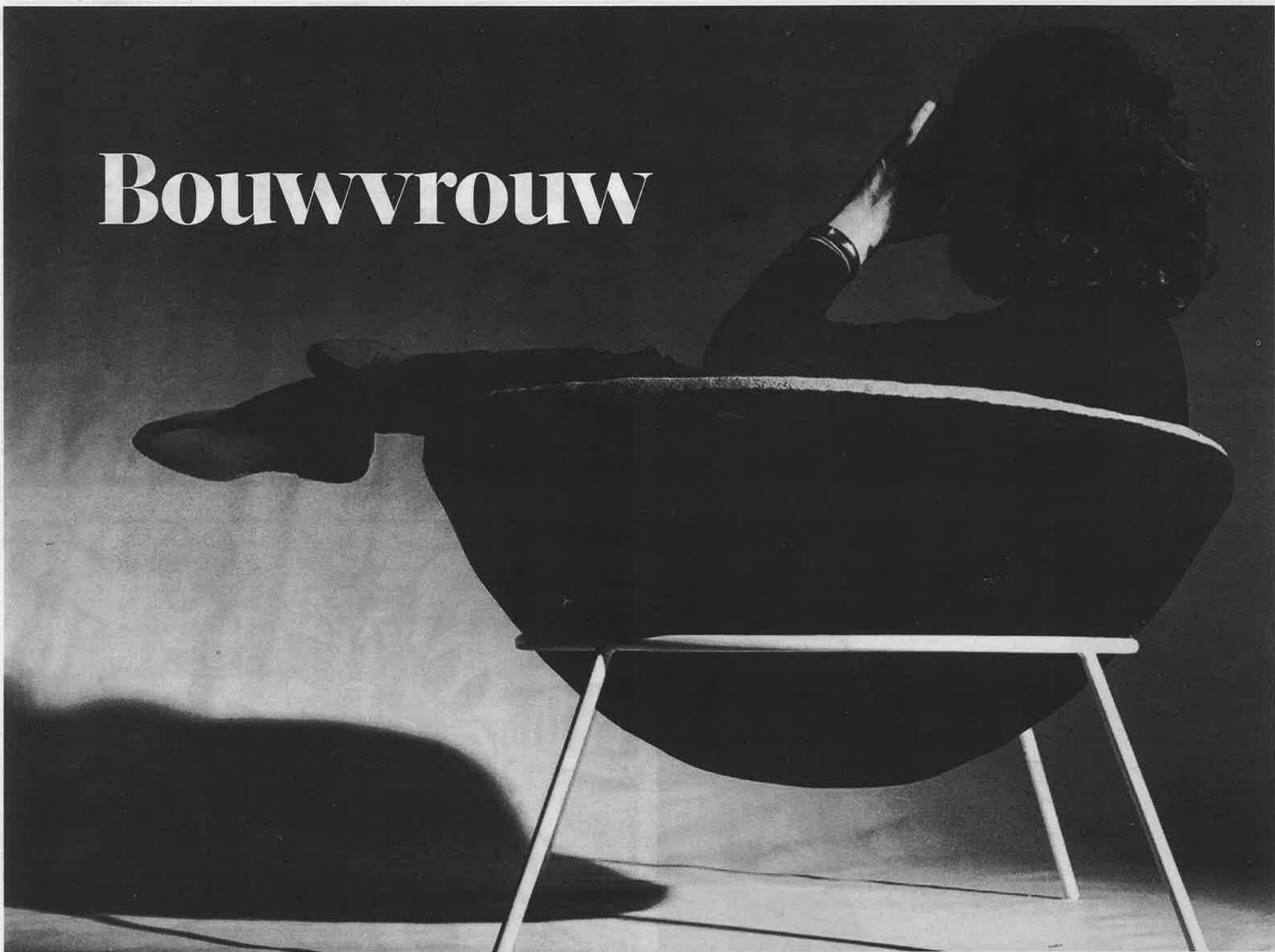
Architectuur

PROFIEL LINA BO BARDI

Multitalent

Lina Bo Bardi was behalve als architect ook werkzaam als journalist, ontwerper van sieraden, meubels, toneeldecors en tentoonstellingen. Het project voor het sport- en cultuurcomplex SESC Pompéia bood haar de kans al haar talenten bij elkaar te brengen. Voor het complex ontwierp ze niet alleen de gebouwen, maar ook het interieur en de meubels, tot en met de schilderijen op de gymzaalvloeren. Van de *Bowl Chair*, die ze in 1951 voor in haar eigen woonhuis ontwierp, is onlangs opnieuw een limited edition uitgebracht door de Italiaanse meubelfabrikant Arper.

Bouwvrouw

Architect Lina Bo Bardi in de in 1951 door haar ontworpen *Bowl Chair*.

Foto Francisco Albuquerque

Haar bouwwerken konden haar niet publiek genoeg zijn. Architect Lina Bo Bardi wilde het leven van mensen beter maken. Daarmee is haar werk helemaal van deze tijd.

Door Kirsten Hannema

Hoe maak je lelijke architectuur? Dat is de vraag die de Italiaans-Braziliaanse architect Lina Bo Bardi (1914-1992) zichzelf stelt als ze in 1976 een verlaten staalfabriek in São Paulo binnenstapt. Haar nieuwsgierigheid is gewekt door het betonnen zaagtanddak – een elegante constructie, die volgens haar een renovatie verdient. Pas bij haar tweede bezoek ontdekt ze dat buurtbewoners het gebouw in gebruik hebben genomen. Ze ziet onder het lekkende dak jongens voetballen, moeders een barbecue voorbereiden, mannen een kaartje leggen terwijl kinderen lachen om een poppenkastvoorstelling. Dan realiseert ze zich dat ze niet het dak, maar deze levensenergie moet zien te behouden. Dat een mooi ontwerp als een korset zal werken, dit alles zal verpesten en het dus zo lelijk mogelijk moet worden.

Samen met de bewoners maakt ze een plan. De fabriek wordt gerepareerd en aangevuld met een theater, bibliotheek, werkplaatsen en een 'zitkamer' met open haard. Daarnaast bouwt Bo Bardi twee 'bunkers' van beton, met sportzalen, een zwembad en kleedkamers, onderling verbonden door loop-

bruggen. Gaten in het beton zorgen voor natuurlijke ventilatie. De buitenruimte wordt simpelweg geplaveid met houten planken – een meterslang zonnedeck. En het werkt. Tot op de dag van vandaag bruist, swingt SESC Pompéia, zoals 'Paulistas' het complex noemen.

Die sfeer kun je nu proeven in het Amsterdams architectuurcentrum Arcam, waar vorige week de tentoonstelling *Lina Bo Bardi: Together* opende. De architect, die dit jaar 100 zou zijn geworden, is opnieuw ontdekt. De manier waarop ze, bottom-up, samen met de lokale bevolking projecten tot stand bracht met beperkte budgetten, basale materialen en ambachtelijke technieken – het zijn allemaal zaken die sinds de crisis in de architectuur zijn teruggekeerd. Zodat de vraag rijst: kunnen we iets van haar leren?

Lina Bo Bardi groeide op in Rome, waar ze architectuur studeerde tijdens de turbulente crisisjaren. Ze omarmde de sociale idealen van het modernisme dat destijds in opkomst was. Het leven van mensen beter maken, dat was wat ze wilde. Dat de zakelijke glas-en-staal-esthetiek van het modernisme uiteindelijk de overhand nam, dat Italië werd overgenomen door fascistten, was voor

haar een desillusie. Daarom vertrokken zij en haar man, de architectuurcriticus Pietro Maria Bardi, naar Brazilië, waar ze in 1950 hun nieuwe thuis bouwden, Casa de Vidrio. Een glazen villa in het bos buiten São Paulo, die in de loop der jaren – precies zoals Bo Bardi hoopte – is omringd door de bomen.

Anders dan de meeste architecten, die de smet van natuur en bewoners vrezden – de reden dat op architectuurfoto's gebouwen altijd leeg zijn – zag Bo Bardi mensen, planten, gordijnen en rommel als voorwaarde voor het tot leven brengen van haar werk. Het kon haar niet publiek genoeg zijn. Het Mu-

Bo Bardi zag mensen, planten, gordijnen en rommel als voorwaarde voor het tot leven brengen van haar werk

seu de Arte São Paulo ontwierp ze als een reusachtige balk van beton en glas, opgehangen aan twee rode portalen. Zodat eronder ruimte ontstond voor een plein zo groot als een voetbalveld. Dankzij dat plein, waar markten, festivals en demonstraties worden gehouden, groeide het museum niet alleen uit tot een icoon van São Paulo, maar werd het ook de 'huiskamer' van 20 miljoen mensen.

Nu de mens weer centraal staat in de architectuur – op zich een goede zaak – groeit de angst voor de 'nieuwe truttigheid' zoals architect Carel Weeber de architectuur uit de jaren zeventig noemde. Gebouwen en woonerven die zichzelf zozeer aan de menselijke maat conformeerden, dat ze uit elkaar vielen in 'gezellige' hoekjes en zitnissen. Precies op dat punt wist Bo Bardi zich te onderscheiden en zou haar werk opnieuw kunnen inspireren. Het grote gebaar combineerde ze met een feilloos gevoel voor hoe mensen ruimten gebruiken. De paradox van haar architectuur is dat hoe lelijk ze haar gebouwen ook probeerde te maken, je vooral schoonheid ziet.

Lina Bo Bardi, *Together*
t/m 25/5, Arcam, Amsterdam